

DRUŽBENA STRUKTURA

1. OPREDELITEV DRUŽBENE STRUKTURE

- je razmeroma stabilen sistem družbenih odnosov, vlog, statusov, skupin, organizacij in institucij, ki opredeljujejo in določajo družbeno življenje članov in članic družbe

2. DRUŽBENA STRUKTURA in DRUŽBENI RED

- **družbeni red** se nanaša na strukturiranje vsega družbenega, na večjo ali manjšo dinamiko družbenih struktur v času in prostoru
- **družbena struktura** pa nam predstavlja nekakšno statično, idealizirano sliko družbenega reda, ki je primerna za znanstveno preučevanje
- sestavo določene družbe lahko preučujemo na kvantitativni ravni (zanimajo nas struktura glede na spol, starost, poklic, izobrazbo,..) in na kvalitativni ravni (odkriti želimo naravo dr. odnosov in vlog, položajev in slojev,..)

3. DRUŽBENI ODNOSI

- za vzpostavitev družbenega odnosa sta potrebna družbeni stik in komunikacija
- ljudje nimajo popolne svobode glede izbire vstopanja v medsebojne odnose, saj smo v nekatere prisiljeni vstopati in se nam ti kažejo kot neizbežni in nujni (ekonomski odnosi)
- **vrste**: ekonomski, politični, kulturni, verski, športni, družinski odnosi,..

ZDRUŽEVALNI ODNOSI:

- **sodelovanje** (imajo skupen cilj, večji uspeh je v skupina kjer je sodelovanje prostovoljno)
- **prilagajanje** (pri teh odnosih popuščamo, ker nam tako narekuje dejavnost, ki jo opravljamo z drugimi, prisiljeni smo sklepati kompromise)
- **asimilacija** (ena skupina vsrka vase drugo skupino, prizadeta skupina zgublja svoje značilnosti in se sčasoma popolnoma prilagodi ter prevzame kulturne vzorce prevladujoče skupine) – etnične skupine, narodnostne manjšine, migranti, ljudstva v koloniziranih deželah

RAZDRUŽEVALNI ODNOSI:

- **tekmovanje** (posamezniki se potegujejo za nek cilj, ki ni vsem dosegljiv, ravna se po določenih pravilih)
- **nasprotovanje** (posamezniki poskušajo onemogočiti drug drugemu, da bi dosegli svoje cilje)
- **konflikti** (posamezniki ali skupine poskušajo nasprotnika popolnoma onemogočiti, pogosto se uporablja sila ali grožnje)

4. DRUŽBENE VLOGE

- družbene vloge opredelimo kot celote pravil ali norm v določeni družbi, ki so splošno priznane in sprejete
- za vsako družbeno vlogo velja sklop norm, pravil in od posameznika se pričakuje, da bo ta pravila spoštoval
- katere vloge moramo igrati v določeni situaciji pa je v največji meri odvisno od socializacijskih procesov v družini in raznih institucijah
- **idealna vloga** (celota pravil oz. norm)
- **dejanska vloga** (trenutno obnašanje posameznika v tej vlogi)

INTERNALIZACIJA – čustveno sprejemanje norm in z njimi povezanih vlog

KONFLIKTI in NAPETOSTI pri IZVAJANJU DRUŽBENIH VLOG

- **nejasne in slabo opredeljene vloge:** (so tiste, ki jim družba površno opredeli pravila, posamezniki pa si jih razlagajo vsak po svoje – družinska vloga)
- **nasprotna pričakovanja:** (učitelj lahko pričakuje od učenca drugačno vedenje kot njegovi učitelji – tak posameznik je v dilemi, ker imajo različne družbene skupine različna pričakovanja glede igranja določene vloge)
- **preobremenjenost z vlogami:** (je najbolj pogost vzrok konfliktov, saj ljudje nismo kos vsem družbenim vlogam – zaposlena starša težko igrata obe vlogi)

5. DRUŽBENI POLOŽAJI oz. STATUSI

- so položaji, ki jih posamezniki zasedajo v družbeni strukturi, v odnosu do drugih ljudi
- z družbenim statusom označujemo različno razvrščene in vrednotene družbene položaje
- povezan je z **ekonomskimi dobrinami** (dohodek, bogastvo), **družbeno močjo** ter s **stopnjo ugleda in spoštovanja**

OBLIKOVANJE DRUŽBENEGA STATUSA

❖ **PRIPISANI DRUŽBENI STATUSI**

- je status, ki je določen z rojstvom na podlagi pripadnosti neki skupini oz. dedovanjem
- posameznik nanj ne more vplivati ali ga spremeniti

Determinante:

- **etnično in rasno poreklo ter verska pripadnost** (najvišji status imajo bele rase, ki so protestantske veroizpovedi, nato katoličani, Židje in pripadniki nebelih rasnih skupin – Indijanci, črnci, Azijci)
- **družinsko poreklo** (nam priča o slojevski pripadnosti posameznikov)
- **spol** (moškemu spolu se prepisuje višji družbeni status)
- **starost** (mladostniki in učenci imajo drugačen položaj kot odrasli in zaposleni, prav tako upokojeanci)

❖ **PRIDOBLENI DRUŽBENI STATUSI**

- je status, ki ga človek pridobi na podlagi svojih osebnih lastnosti, sposobnosti in prizadevnosti
- lahko ga spreminja in oblikuje z načrtnim delovanjem ter osebno izbiro in prizadevanji

Determinante:

- **izobrazba** (pomemben je tudi sloves in ugled izobraževalne ustanove, poleg stopnje formalne izobrazbe)
- **poklic**

STATUSNI SIMBOLI in STATUSNO NESKLADJE

- so položajni znaki, po katerih lahko sklepamo o družbenem statusu posameznikov
- v nekaterih primerih statusni simboli ne pomenijo nujno tudi visokega statusa – pridobljeno premoženje na sumljiv način
- **simboli:** materialne dobrine – hiše, avtomobili, jahte, način oblačenja, obiskovanje družabnih klubov

POLOŽAJNO NESKLADJE ali STATUSNA INKONSISTENCA – če ekonomske dobrine, družbena moč in ugled med seboj niso usklajeni (temnopolti bogataši v ZDA, arabski mogotci v zahodnih družbah)

KLJUČNI STATUS – je najpomembnejši status posamezne osebe, ki prevladuje nad drugimi in bistveno zaznamuje njeno življenje

6. DRUŽBENE SKUPINE

- sestavljata jo najmanj dva ali pa več posameznikov, ki so med seboj povezani
- ljudje ustanavljajo družbene skupine na lastno pobudo ali pa v okviru raznih družbenih institucij
- za nastanek in obstoj skupine sta pomembna notranja povezanost

DEJAVNIKI DRUŽBENE POVEZANOSTI ali KOHEZIVNOSTI so:

- **skupna dejavnost** – potrebe in interesi posameznikov
- **občutek pripadnosti ali identifikacija** – čustvena navezanost in istovetenje s skupino
- **skupna stališča, vrednote in norme**

7. KLASIFIKACIJA DRUŽBENIH SKUPIN

- **funkcionalistična klasifikacija** (dr. skupine razvršča glede na univerzalne dr. dejavnosti, ki jih ljudje opravljajo skupinsko in so take narave, da ne posameznik ne družba, ne bi mogla brez njih obstajati)
- **tipi:** ekonomske, družinsko-sorodstvene, vzgojno-izobraževalne, politične, verske kulturne in rekreacijske skupine

PRIMARNE in SEKUNDARNE SKUPINE

❖ **PRIMARNE SKUPINE**

- temeljijo na čustveni pripadnosti skupini in navezanosti posameznika nanjo
- prevladujejo odnosi medsebojnega zaupanja, pomoči, ljubezni in spoštovanja
- posamezniku omogočajo vključevanje v širšo družbo
- posredujejo družbene norme in vrednote
- razvijajo občutek pripadnosti ožjim in širšim družbenim skupinam
- opravljajo tudi funkcijo družbenega nadzora
- **primeri:** družine, skupine vrstnikov in prijateljev, soseščina, skupine sodelavcev

❖ **SEKUNDARNE SKUPINE**

- temeljijo na neosebni, posredni in formalno urejeni odnosih
- nastajajo na temelju posebnih ciljev
- člani imajo specializirane družbene vloge
- prevladujejo odnosi podrejenosti in nadrejenosti
- **primeri:** šole, podjetja, vojašnice, politične stranke

FORMALNE in NEFORMALNE SKUPINE

❖ **FORMALNE DRUŽBENE SKUPINE**

- so organizirane
- imajo posebno funkcijo, ki je formalno določena s pravili
- formalni način vodenja
- vstopni in izstopni pogoji za člane
- posebno ime in razpoznavni znaki

❖ **NEFORMALNE DRUŽBENE SKUPINE**

- so naključne skupine (skupine prijateljev, znancev, ulične klape)
- nimajo formalnega vodstva in organizacije

8. DRUŽBENE ORGANIZACIJE

- so formalne družbene skupine, v katere se ljudje povezujejo zaradi **doseganja skupnih ciljev** in **zadovoljevanja skupnih potreb**
- posameznik ima le eno izmed družbenih vlog
- članstvo je nadomestljivo
- so trajne
- zanje je značilna posebna notranja strukturiranost

MAX WEBER

- bil je prepričan da birokratske organizacije zavzemajo vodilno vlogo
- takšna vloga organizacije izhaja iz procesa racionalizacije
- racionalno delovanje predpostavlja jasno opredeljene cilje in poti za doseganje teh ciljev
- s procesi racionalizacije se krepijo procesi birokratizacije

❖ **ZNAČILNOSTI BIROKRATSKE ORGANIZACIJE:**

- hierarhična struktura (zagotavlja maksimalno učinkovitost dela in odgovornost uslužbencev)
- jasno porazdeljene delovne obveznosti
- brezosebnost v opravljanju dela
- ustrezna izobrazba
- delo temelji na vnaprej določenih postopkih, ki so zapisani in dokumentirani
- politika je ločena od uprave

DOBRE STRANI BIROKRATSKIH ORGANIZACIJ:

- so točne
- hitre
- predvidljive
- cenene
- učinkovite

SLABE STRANI BIROKRATSKIH ORGANIZACIJ:

- problemi z brezosebnim odnosom uslužbencev do ljudi
- problem razosebljanja ljudi

ROBERT MERTON

- dokazal je da je birokratska organizacija nefunkcionalna
- birokratski postopki se obrnejo proti sami organizaciji in ogrozijo njene cilje

ČLOVEK ORGANIZACIJE – je oseba, ki je popolnoma predana delu za organizacijo in lastne interese posveti z interesi in potrebami organizacije, v kateri je zaposlena

❖ **TOTALNA ORGANIZACIJA**

- je organizacija, v kateri živi in dela večje št. posameznikov, ki so izolirani od širše družbe za daljše časovno obdobje in preživljajo formalno organizirano obdobje svojega življenja
- ta pojem je uvedel Goffman

- sem sodijo psihiatrične bolnišnice, vojašnice, taborišča, zapori, samostani
- v teh ustanovah mora oseba prevzeti novo identiteto in opustiti vse prejšnje vloge
- posameznik mora v tej organizaciji sprejeti uniformo, ime zamenjati s številko
- največkrat prevzganje ni uspešno, kriminalci po prihodu iz zapora se ponavadi vrnejo na pot kriminala

5 TIPIČNIH NAČINOV REAGIRANJA PO GOFFMANU:

- **umik vase** (minimalni stiki z ljudmi, posameznik se ne briga za okolico, ne odvrta pozornosti proti drugim)
- **uporništvo** (sovraštvo do ustanove, različne terapije, poskuša onemogočiti ustanovo, za upornike so predvidene stroge sankcije – samice)
- **kolonizacija** (počasi se prilagaja na sistem totalne organizacije)
- **spreobrnitev** (upošteva pravila, postane vzoren član)
- **prilagoditev** (je hladnokrven, ne izstopa, ne povzroča težav, upošteva pravila, ni pa nujno da se strinja z njimi)

9. DRUŽBENE INSTITUCIJE

- je sistem varovanih vlog, odnosov in norm, prek katerih ljudje zadovoljujejo vse pomembne družbene in individualne potrebe

ZNAČILNOSTI DRUŽBENIH INSTITUCIJ:

- družbeni odnosi in vloge
- so trajne
- hierarhična strukturiranost
- družbeno priznani in varovani odnosi in vloge

FUNKCIJE DRUŽBENIH INSTITUCIJ:

- omogoča neprekinjenost v družbenem življenju
- izvajajo funkcijo družbenega nadzora in prisiljevanja
- utrjujejo obstoječe družbene odnose, vloge in družbeno življenje

10. DRUŽBENI SISTEMI

- v okviru dr. sistemov ljudje zadovoljujejo individualne in družbene potrebe, ki zagotavljajo preživetje in razvoj družbe
- dr. sistemi so lahko manjše plemenske skupnosti ali pa velike, kot so narodi in države

11. SOCIALNE KATEGORIJE

- **socialne kategorije** so skupine ljudi, ki jih družijo nekatere skupne značilnosti, čeprav niso povezani z medsebojnimi stiki, interesi,...
- nudijo nam prikaz delitve ljudi glede na vidne kvantitativne razlike, kot so spol, starost, prebivališče, zakonsko stanje, poklic, izobrazba,..
- **primer:** predšolski otroci, srednješolska mladina, upokojenci, zaposleni, samski, poročeni, ženske, moški,..
- socialna manjšina (je skupina ljudi, ki je v odnosu do drugih slojev in dr. skupin v manjšini – etnične in rasne manjšine)

12. GLOBALNE DRUŽBE in DRUŽBENI SISTEM

- **globalne družbe** so vsi tisti družbeni sistemi, ki prek zadovoljevanja temeljnih individualnih in skupinskih potreb zagotavljajo obstoj in preživetje družbe in ljudi na določeni stopnji zgodovinskega razvoja
- globalne družbe so lahko majhne, enostavne skupnosti (rodovi in plamena) z nekaj

deset ali sto člani; lahko pa so velike, zapleteno sestavljene skupnosti (države in narodi)

- **gospodarski, politični, vojaški sistemi** – te globalne družbe so relativno samostojne, vendar jim gospodarski razvoj nenehno narekuje povezovanje z drugimi, če nočejo zaostati in s tem ogroziti sposobnosti lastnega preživetja
- v globalni družbi morajo njeni člani urejati medsebojne odnose tako, da zagotovijo temeljne pogoje za preživetje, ki so: proizvodnja materialnih dobrin, jezik, sistem norm in vrednot ter družbene institucije.

13. RAZLIČNA POJMOVANJA STRUKTURE DRUŽBE

FUNKCIONALIZEM

- funkcionalisti menijo, da so različni deli družbe med seboj povezani in tvorijo sistem
- **sistem** sestavljajo različni manjši sistemi, med katerimi ima vsak svojo funkcijo
- vsi **odnosi med člani** neke družbe pa so urejeni na podlagi vrednot in norm
- **struktura družbe** je torej celota normativnega obnašanja
- izvor integracije vidijo v **vrednotnem konsenzu** (v temeljnem soglasju o najpomembnejših skupnih vrednotah v družbi)
- skupne vrednote motivirajo ljudi za skupno delovanje in doseganje ciljev, kar zagotavlja stabilnost, ravnovesje in red v družbi
- **Parsons** je dokazoval, da mora vsak dr. sistem reševati štiri temeljne zahteve, če hoče preživeti (adaptivna, mobilizacijska, integrativna in vzdrževalna funkcija)

MARKSIZEM

- marksistična analiza izhaja iz **materialnih pogojev življenja družbe**
- da bi ljudje preživeli morajo vstopati v medsebojne odnose, med katerimi so najpomembnejši **produkcijski odnosi**
- v vsaki družbi lahko določimo temeljni produkcijski odnos, ki je utrjen in izoblikovan v zakonih kot **lastnina produkcijskih sredstev**
- **Marx** je posebno pozornost posvetil analizi kapitalistične družbenoekonomske formacije (**sestavine** te analize: **predvidevanje** in **napovedovanje** družbenega razvoja)

14. NEKATERI VIDIKI DELOVANJA DRUŽBENIH SKUPIN

- meje lahko temeljijo na prostorskem ločevanju (sosesčine, lokalne skupnosti) ali pa na družbeni razdalji do drugih in drugačnih (sorodstvene, etnične, rasne, verske skupine,..)

LASTNE SKUPINE

- so tiste, ki jim oseba pripada in se z njimi istoveti
- posamezniki so jim čustveno zavezani in jim pripisujejo pozitivne lastnosti

TUJE SKUPINE

- so tiste, ki jim oseba ne pripada, se z njimi ne istoveti in so zanjo tuje
- posamezniki jim pripisujejo negativne lastnosti

SKUPINSKA DINAMIKA

- skupina je nova tvorba z drugačnimi značilnostmi
- skupine so izrazito dinamične enote, v katerih poteka razgibano in zapleteno družbeno življenje (skupinska dinamika)
- do izraza pride v majhnih družbenih skupinah

REFERENČNE SKUPINE

- je skupina, s katero se posamezna oseba najmočneje istoveti in ji pomeni vir najpomembnejših vrednot, stališč, norm,..
- to je lahko skupina, ki ji oseba ne pripada, vendar si ji želi pripadati